

KONSTITUCIJOS PREAMBULĖ – RAKTAS KONSTITUCINIO REGULIAVIMO SISTEMAI SUPRASTI

Milda Vainiutė

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4546
Elektroninis paštas milda.v@mrni.eu

Pateikta 2012 m. gegužės 5 d., parengta spausdinti 2012 m. rugpjūčio 5 d.

Anotacija. *Konstituciją, kaip aukščiausios teisinės galios aktą, sudaro tam tikros standartinės struktūrinės dalys: preambulė, pagrindinė dalis, baigiamosios, pereinamosios arba papildomosios nuostatos, kartais priedai. Preambulė, kaip įvadinė konstitucijos dalis, yra labai svarbi konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti. Siekiant šį teiginį pagrįsti, pirmojoje straipsnio dalyje glaustai apžvelgiamos Lietuvos konstitucijų, priimtų 1918–1940 m., preambulės, taip pat 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulė. Antrojoje dalyje nagrinėjamos kitų šalių – 1787 m. Jungtinių Valstijų Konstitucijos, 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo, 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos ir keleto Vidurio ir Rytų Europos valstybių (1992 m. Estijos Respublikos, 1992 m. Čekijos Respublikos ir 1997 m. Lenkijos Respublikos) konstitucijų preambulės. Remiantis atlikta apžvalga, konstatuojama, kad konstitucijų preambulėse pirmiausia atsispindi konstitucijų priėmimo aplinkybės, sąlygos, tikslai ir motyvai, vertybės, kurių siekiama, ir kt. Straipsnyje taip pat akcentuojama preambulių ne tik politinė ir ideologinė, bet ir teisinė reikšmė.*

Reikšminiai žodžiai: konstitucija, struktūra, įvadinė dalis, preambulė.

Įvadas

Teisinėje literatūroje, analizuojant įvairių šalių konstitucijas, paprastai aptariama ne tik jų forma ir turinys, bet ir struktūra. Konstitucijos struktūra – tai vidinė konstitucijos normų organizavimo tvarka¹. Nors kiekvienos valstybės konstitucijos struktūra yra unikali, tačiau vis dėlto nesunkiai galima įžvelgti tam tikrų dėsningumų. Įvairių valstybių konstitucijų struktūros analizė leidžia daryti išvadą, kad joms būdingos tokios standartinės struktūrinės dalys: preambulė, pagrindinė dalis, baigiamosios, pereinamosios arba papildomosios nuostatos, kartais priedai.

Šio straipsnio tyrinėjimo objektu pasirinkus Lietuvos, taip pat keletą kitų šalių konstitucijų preambules, pirmiausia derėtų pasitikslinti sąvokos „preambulė“ reikšmę. Tarptautinių žodžių žodyne nurodoma tokia pirmoji sąvokos „preambulė“ reikšmė: preambulė (lot. *preambulus* – einantis priešakyje) – tai įstatymo arba kito teisinio akto, deklaracijos arba tarptautinės sutarties, turinčios svarbią politinę reikšmę, įvadinė dalis, kurioje nurodomos šalys, dalyviai, aplinkybės, tikslas ir motyvai, dėl kurių priimtas atitinkamas aktas, paaiškinami jo nuostatai, įsigaliojimo tvarka².

Taigi šiame sąvokos išaiškinime nurodyti pagrindiniai preambulės, kaip įvadinės konstitucijos dalies, požymiai, kurioje pirmiausia atsispindi istorinės konstitucijos priėmimo sąlygos, tikslai ir motyvai bei kitos svarbios aplinkybės. Toliau straipsnyje apžvelgdami konkrečių valstybių konstitucijų preambules, turėtume detaliau atsakyti į klausimą, kokia jų, kaip konstitucijų įvado į konstitucinių normų sistemas, reikšmė, kokie jų turinio panašumai, skirtumai ir pan.

Prieš imdamiesi šios užduoties, norėtume atkreipti dėmesį į teisinėje literatūroje dažnai pasitaikančias diskusijas dėl preambulės teisinės prigimties. Štai docentė dr. E. Vaitiekienė nurodo, kad ši konstitucijos dalis turi svarbią politinę ir ideologinę reikšmę. Pasak šios autorės, paprastai laikomasi nuomonės, jog preambulėje išdėstyti teiginiai nėra teisės normos, tačiau jie svarbūs aiškinant ir taikant kitas konstitucijos nuostatas³. Panašios pozicijos laikosi ir K. Jovaišas, kuris analizuodamas 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulę teigia, kad „preambulės nuostatos yra greičiau politinio, o ne teisinio pobūdžio, suformuluotos nesilaikant juridinės technikos reikalavimų“⁴. Tuo tarpu profesorius dr. V. Sinkevičius, aptardamas 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulę, teigia, kad ji turi norminį krūvį. Pasak šio autoriaus, Konstitucijos preambulės nuostata, jog Tauta siekia „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“, nėra, kaip kartais teigiama, vien filosofinio-politinio pobūdžio kategorija. Toliau autorius pabrėžia, kad šioje nuostatoje pavartotų sąvokų turinys negali būti atskleidžiamas vien rašytiniu Konstitucijos tekstu, ir atkreipia dėmesį į tai, kad Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės

1 Vaitiekienė, E.; Mesonis, G. *Lyginamoji konstitucinė teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 75.

2 Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: leidykla „Žodynas“, 2007, p. 881.

3 Vaitiekienė, E.; Mesonis, G., *op. cit.*, p. 75.

4 Jovaišas, K. (ats. red.). *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000, p. 3.

nės visuomenės siekis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose dažnai apibūdinamas kaip imperatyvas, neatskiriamai susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu, kitais konstituciniais principais, kuris dažnai būna svarbus argumentas sprendžiant, ar ginčijamas įstatymas, kitas teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai⁵. Profesorius dr. E. Jarašiūnas, apžvelgdamas įvairių pasaulio šalių konstitucijų struktūrą, savo straipsnyje pateikia aptariamuoju klausimu taip pat aktualų pavyzdį. Taigi šis autorius nurodo, kad Prancūzijoje ilgai buvo diskutuojama dėl 1958 m. Prancūzijos Konstitucijos preambulės reikšmės. Ginčai šiuo klausimu baigėsi tik 1971 m. Prancūzijos Konstitucinei Tarybai priėmus sprendimą, kuriuo buvo pripažinta preambulės nuostatų norminė reikšmė. Kaip matome, lemiamas žodis, vertinant preambulės reikšmę, priklausė konstitucinės justicijos institucijai⁶.

Toliau straipsnyje, kaip ir minėta, bus apžvelgiamos Lietuvos Konstitucijų preambulės, taip pat, siekiant įžvelgti bendrus dėsningumus, pasitelkiami ir kitų šalių konstitucijų preambulių pavyzdžiai.

1. Apie Lietuvos Konstitucijų preambules

Kaip žinome, 1918–1940 m. laikotarpiu Lietuvoje buvo priimtose net šešios Konstitucijos: trys laikinieji Lietuvos Valstybės konstituciniai aktai 1918 m., 1919 m. 1920 m., pirmoji nuolatinė 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija, 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija, teisinėje literatūroje apibūdinama ir kaip laikino pobūdžio teisės aktas, ir 1938 m. Lietuvos Konstitucija. Visos šios Konstitucijos, išskyrus 1920 m. priimtą Laikinąją Lietuvos Valstybės Konstituciją, turi įvadinę dalį – preambulę.

1918 m. lapkričio 2 d. priimtuose Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatiniuose dėsniuose⁷ skelbiama tokia preambulė: „*Iki Steigiamasis (Kuriamasis) bus nusprendęs Lietuvos Valstybės valdymo formą ir konstituciją, Lietuvos Valstybės Taryba, reikšdama suvėrėnę Lietuvos galią (suprema potestas), steigia laikinąją Lietuvos Valstybės Vyriausybę šiais Laikinosios Konstitucijos pamatais.*“ Pagrindinė šios preambulės idėja yra tokia, kad savo teisę kalbėti tautos vardu preambulėje Taryba išreiškė teiginiu, jog ji tuo metu esanti vienintelė lietuvių tautos atstovybė. Būdama ne tautos išrinkta, Taryba suvokė, kad negali atstovauti bendrajai tautos valiai, todėl, skelbdama Laikinąją Konstituciją, preambulėje ji viešai priminė, kad nesisavina Steigiamojo Seimo prerogatyvos spręsti Lietuvos Valstybės valdymo formos ir konstitucijos, o tik, reikšdama suverenią valstybės galią (*suprema potestas*), šios laikinosios konstitucijos pagrindais steigia laikinąją tos „valstybės vyriausybę“⁸.

5 Sinkevičius, V. *Parlamento teisės studijos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 24.

6 Jarašiūnas, E. Daugybė šiuolaikinės konstitucijos veidų: bendri ir individualūs bruožai. Iš *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 28.

7 Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatiniai dėsniai. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 4/41.

8 Andriulis, A., et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 310; Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 65.

1919 m. balandžio 4 d. priimtoje naujojoje Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatinių dėsnių redakcijoje⁹ buvo pakartota dauguma 1918 m. lapkričio 2 d. priimto dokumento nuostatų. Pakartota buvo ir preambulė, išskyrus prasmės nekeičiantį žodį „vyriausybė“, kuris tekste buvo pakeistas žodžiu „valdžia“.

Kaip jau minėta, Steigiamojo Seimo 1920 m. birželio 10 d. priimta Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija preambulės neturėjo.

Pirmojoje nuolatinėje tarpukario laikotarpiu 1922 m. priimtoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje¹⁰ skelbiama tokia preambulė: „*Vardan Dievo Visagalio, Lietuvos Tauta, dėkingai minėdama garbingas savo sūnų pastangas ir kilnias aukas, Tėvynei išvaduoti padarytas, atstačius nepriklausomą savo Valstybę, ir norėdama nutiesti tvirtus demokratinius jos nepriklausomam gyvenimui pagrindus, sudaryti sąlygas teisingumui ir teisėtumui tarpt, ir patikrinti visų piliečių lygybę, laisvę ir gerovę, o žmonių darbui ir dorai tinkamą Valstybės globą, per savo įgaliotus atstovus, susirinkusius į Steigiamąjį Seimą, 1922 metų rugpjūčio 1 dieną priėmė šią Lietuvos Valstybės Konstituciją.*“

Taigi Konstitucija pradedama žodžiais „Vardan Dievo Visagalio“. Pasakytina, kad kreipimusi į Dievą pradedamos kai kurios ir kitų valstybių skirtingais laikotarpiais priimtos konstitucijos, pavyzdžiui, 1949 m. gegužės 23 d. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas¹¹, 1997 m. balandžio 2 d. Lenkijos Respublikos Konstitucijos¹², 1999 m. balandžio 18 d. Šveicarijos Konfederacijos Konstitucija¹³. Paprastai *invocatio Dei* pabrėžia senų tradicijų tęstinumą ir savo turiniu primena, kad egzistuoja aukštesnė nei žmonių ir valstybės jėga. Kadangi ši Konstitucija atspindėjo lietuvių tautos siekį savo gyvenimą kurti remiantis demokratiniiais pagrindais, ši idėja pradedama plėtoti jau Konstitucijos preambulėje, iškeliant tokius idealus kaip teisingumas, teisėtumas, piliečių lygybė, laisvė ir gerovė. Preambulėje taip pat atsispindi šios Konstitucijos priėmimo būdas: ją per savo įgaliotuosius atstovus, susirinkusius į Steigiamąjį Seimą, priėmė Lietuvos tauta. Taigi, kaip pažymi profesorius dr. Mindaugas Maksimaitis, Steigiamasis Seimas nuosekliai, kaip ir 1920 m. Laikinojoje Konstitucijoje, laiko save ne etninės lietuvių tautos, o Lietuvos tautos, apimančios visus valstybės gyventojus, valios reiškėju. Terminas „tauta“ konstitucinis turinys atskleidžiamas Konstitucijos 103 straipsnyje, iš kurio išplaukia, kad tai – turinčiųjų rinkimų teisę piliečių visuma, vadinamoji teisinė tauta¹⁴.

Po 1926 m. gruodžio 17 d. įvykusio valstybės perversmo buvo nuspręsta 1922 m. Konstituciją taisyti. Jos taisymo tvarka, numatyta pačioje Konstitucijoje, nebuvo pasinaudota, kilusi idėja tai daryti referendumu taip pat žlugo. Taip Vyriausybė nuėjo lengviausiu keliu: 1928 m. gegužės 25 d. buvo paskelbtas Respublikos Prezidento de-

9 Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai. Kaunas, 1919.

10 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 100/799.

11 Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-15]. <<http://verfassungen.eu/de/index.htm>>.

12 Lenkijos Respublikos Konstitucijos [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-15]. <<http://verfassungen.eu/pl/index.htm>>.

13 Šveicarijos Konfederacijos Konstitucija [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-15]. <<http://verfassungen.de/ch/verf99-i.htm>>.

14 Maksimaitis, M., *supra* note 8, p. 123.

kretuotas dokumentas – Lietuvos Valstybės Konstitucija¹⁵. Tai atspindėjo ir jos preambulėje, kurioje buvo skelbiama: „*Respublikos Prezidentas, pritiriamas viso Ministrų Kabineto – Ministerio Pirmininko ir Užsienio Reikalų Ministerio prof. A. Voldemaro, Krašto Apsaugos Ministerio gen. leit. T. Daukanto, Finansų Ministerio J. Tūbelio, Teisingumo Ministerio A. Žilinsko, Žemės Ūkio Ministerio J. Aleksos, Vidaus Reikalų Ministerio I. Musteikio, Susisiekimo Ministerio S. Čiurlionio, Švietimo Ministerio K. Šakenio ir Valstybės Kontrolieriaus V. Matulaičio – susirinkusio iškilmingan posėdin kariuomenės šventės dieną, 1928 m. gegužės 15 d., su padėka paminėti žygių, padarytų per dešimtį metų Lietuvių Tautos, ypačiai jos geriausių vaikų, ginklu apgynusių nepriklausomą Lietuvos likimą ir nuolat esančių jos sargyboje, nusprendė paskelbti šitokią Lietuvos Valstybės Konstituciją.*“

Taigi ši preambulė, kurioje teigiama, kad ne tauta ar jos atstovai, bet Ministrų kabineto pritiriamas Respublikos Prezidentas nutarė paskelbti Konstituciją, iš karto ir viena-reikšmiškai leidžia įvertinti jos priėmimo būdą – tai oktrojuota Konstitucija¹⁶. Preambulėje yra minima gegužės 15-osios data, iškilmingas posėdis Kariuomenės šventės proga, kuriame neva Ministrų kabinetas išreiškęs savo pritarimą naujai Konstitucijai. Pasak M. Maksimaičio, iš tiesų tai turėjo ne daugiau kaip simbolinę reikšmę, skirtą dokumento autoritetui padidinti¹⁷.

Paskutinė tarpukario laikotarpiu 1938 m. vasario 11 d. priimta Lietuvos Konstitucija¹⁸ buvo suponuota naujų procesų ir politinių tendencijų, vyravusių tiek šalyje, tiek visoje Europoje. Jų pagrindą sudarė visuomenės solidarumo arba tautos vienybės siekimas, kuris rėmėsi nuostatomis, jog tauta nėra vienalytė, todėl jos interesai gali sutapti tik tada, kai individai paklūsta vienam vadui. Taip pat buvo deklaruojama tai, kad valstybė, siekdama tautos vienybės, tautai turi ne nustatinėti jos galimybių ribas, bet privalo šiuo tikslu mobilizuoti visų jos narių pastangas¹⁹. Konstitucijos priėmimą, be kita ko, lėmė ir besibaigiantis 10 metų terminas, per kurį jos kūrėjai buvo įsipareigoję ją patikrinti referendumu. Naujosios Lietuvos Valstybės Konstitucijos preambulėje buvo skelbiama: „*Lietuvių tauta, senosios Lietuvos didingos praeities gaivinama, yra atstačiusi nepriklausomą suvereninę valstybę ir ginklo kovoje ją apgynusi tam, kad, vykdydama savo amžinąją teisę būti laisvai ir nepriklausomai savo tėvų žemėse, vieninga valia sergėtų, kas jai iš amžių priklauso, tėtų garbingus Lietuvos žygius ir esamosios bei būsimųjų kartų pastangomis ugdytų Lietuvos galią. / Lietuvių tautos patyrimu, kurį jai yra davę jos senovė ir valstybinė praeitis, jos atgimimas ir kovos dėl nepriklausomybės, prisikėlusios Lietuvos gyvenimas ir tautinės valstybės kūrimas, nustatoma Lietuvai ši Konstitucija.*“

Taigi 1938 m. Konstitucijoje buvo iškeltas ir išaukštintas valstybės, laikomos tobuliausia tautos laisvės išraiška, vaidmuo. Tas valstybės vaidmuo Konstitucijos pre-

15 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1928, Nr. 275/1778.

16 Maksimaitis, M., *supra* note 8, p. 212.

17 *Ibid.*, p. 208–209.

18 1938 m. Lietuvos Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1938, Nr. 608/4271.

19 Birmontienė, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2011, p. 149.

ambulėje siejamas su istorine Lietuvos praeitimi, turėjusia teigiamą poveikį Lietuvos nepriklausomybei atkurti ir stiprinti²⁰.

1990 m. kovo 11 d. priimtas Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis Įstatymas preambulės neturėjo.

Šiuo metu galiojanti 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija²¹ pradedama tokia preambule: „*Lietuvių Tauta / prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę, / jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, / šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę, / išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius, / įkūnydama prigimtinę žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, / puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę, / siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, / atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją.*“

Taigi pirmiausia preambulėje įvardijama lietuvių Tauta, kuri „atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją“. Lietuvių tauta – tai žmonių bendruomenė, istoriškai susiformavusi bendros kilmės, teritorijos, kalbos, papročių, istorijos, kultūros ir ekonominio bendrumo pagrindu. Tuo tarpu Lietuvos piliečius su Lietuvos valstybe sieja pastovus teisinis ryšys, kuris nerodo asmens etninės kilmės ir nėra ja saistomas²². Taigi, pasak E. Jarašiūno, preambulėje regime labai vykusią valstybę kuriančio subjekto – etninės tautos („lietuvių tauta“) vartimą pilietine tauta („<...> atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją“)²³.

Kitas svarbus momentas, įvardytas preambulėje – tai Konstitucijos priėmimo istorinės sąlygos ir prielaidos. Ypač svarbios preambulės nuostatos dėl Lietuvos valstybės ir teisės tęstinumo ir perimamumo. Preambulės teiginiai, kad lietuvių tauta prieš daugelį amžių sukūrė Lietuvos valstybę, kad šios valstybės teisiniai pamatai pagrįsti Lietuvos Statutais ir Lietuvos Konstitucijomis, atspindi Lietuvos valstybės raidą nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės iki 1918–1940 m. gyvavusios Lietuvos Respublikos ir nuo 1990 m. vėl atkurtos Lietuvos Respublikos gyvavimą. Preambulėje įtvirtinta lietuvių tautos, šimtmečius atkakliai gynusios savo laisvę ir nepriklausomybę, prigimtinė teisė „gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje“ atitinka tarptautiniuose teisės dokumentuose visuotinai pripažintą tautų lygiateisiškumo ir apsisprendimo principą²⁴.

Be to, preambulėje pabrėžiami ir tokie tautos identitetą atspindintys faktoriai – jos dvasia, gimtoji kalba²⁵, raštas, papročiai, kuriuos lietuvių tauta, nepaisant visų grėsmių, sugebėjo išsaugoti.

20 Maksimaitis, M., *supra* note 8, p. 253.

21 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

22 Jovaišas, K., *supra* note 4, p. 1.

23 Birmontienė, T., *et al.*, *supra* note 19, p. 171.

24 Jovaišas, K., *supra* note 4, p. 2; Birmontienė, T., *et al.*, *supra* note 19, p. 171.

25 Plačiau žr., pavyzdžiui, Vainiūtė, M. Lietuvių kalbos kaip valstybinės konstitucinis statusas: pagrindiniai aspektai. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122): 25–41.

Dar viena svarbi preambulės sudėtinė dalis yra tikslai, kurių siekia lietuvių tauta. Jie yra „tarsi genetiškai užkoduoti ir neatsiejami nuo lietuvių tautai būdingų savybių ir požymių bei istorinių Konstitucijos priėmimo sąlygų ir prielaidų“²⁶. Tokie tikslai, kaip politinis savarankiškumas, teritorinis vientisumas ir nedalomumas, vienybės ir tapatumo įgijimas ir išlaikymas, preambulėje nesuformuluoti, nes jie apskritai neatsiejami nuo valstybės paskirties. Tiesiogiai įvardyti tik tie tikslai, kuriuos tauta siekia įgyvendinti²⁷. Taigi lietuvių tauta priima ir skelbia Konstituciją „puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę“, „siekdama atviros, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“.

Kaip jau minėta, būtent šis Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis, jį siejant su kitais konstituciniais principais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje dažnai apibūdinamas kaip imperatyvas, kuriuo remiantis sprendžiama dėl įstatymų ar kitų teisės aktų atitikties Konstitucijai. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra ne kartą nurodęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisinė sistema ir pati Lietuvos Respublikos Konstitucija, kad teisinės valstybės principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose ir yra aiškintinas neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekio²⁸.

Konstitucijos keitimo tvarka yra nustatyta jos 147 straipsnyje. Kaip žinome, tik referendumu gali būti keičiamos Konstitucijos I skirsnio „Lietuvos valstybė“ bei XIV skirsnio „Konstitucijos keitimas“ nuostatos. Vadinasi, Konstitucijos preambulė gali būti keičiama ta pačia tvarka, kaip kiti Konstitucijos skirsniai. Jokia ypatinga jos keitimo tvarka nenumatyta.

Taip pat reikėtų pabrėžti ir tai, kad preambulė yra neatsiejama oficialaus Konstitucijos teksto dalis. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas interpretuodamas Konstitucijos vientisumo principą, įtvirtintą Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje, nurodė, kad Konstitucijos vieningumas pirmiausia reiškia tai, kad konstitucinės nuostatos yra susijusios ne tik formaliai, pagal Konstitucijos normų išdėstymo struktūrą, bet ir pagal jų turinį. Šis normų vieningumas reiškia, kad tiek Konstitucijos preambulė, tiek jos skirsniai bei straipsniai sudaro prasmingą Konstitucijos visumą²⁹. Ir apskritai reikėtų sutikti su teiginiu, kad interpretuojant ir taikant Konstituciją tiek kaip vientisą aktą, tiek jos atskirus skirsnius ir straipsnius, ar tam tikras nuostatas, būtina atsižvelgti ir į preambulės turinį: jokia Konstitucijos teksto dalis negali būti aiškinama taip, kad prieštarautų preambulės teiginiams, jų dvasiai³⁰.

26 Jovaišas, K., *supra* note 4, p. 2–3.

27 *Ibid.*, p. 3.

28 Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimą, 2000 m. spalio 18 d. nutarimą, 2001 m. sausio 11 nutarimą ir kt.

29 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 9-199.

30 Jovaišas, K., *supra* note 4, p. 3–4.

2. Apie keletą kitų valstybių konstitucijų preambulių

Jau minėta, kad įvadinė dalimi – preambule – pradedamos daugelio pasaulio valstybių konstitucijos. Štai pirmąją pasaulio konstitucija laikomos 1787 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijos preambulėje skelbiama: „*Mes, Jungtinių Valstijų Tauta, siekdami sukurti tobulesnę sąjungą, įtvirtinti teisingumą, užtikrinti rimtį šalyje, organizuoti bendrą gynybą, rūpintis visų gerove ir išsaugoti laisvės teikiamą gėrį mums ir mūsų ainiams, nustatome ir priimame šią Jungtinių Amerikos Valstijų Konstituciją.*“³¹ Taigi šiais žodžiais įkūniama steigiamosios ir įsteigtosios valdžių idėja: „mes“ – tai suvereni tauta, besinaudojanti suverenia valdžia, o konstitucija – tai tos tautos kūrinys, teisiškai įforminantis jos įsteigtą valdžią³². Kaip pabrėžia profesorius dr. G. Mesonis, JAV Konstitucija – tai pirmoji Konstitucija pasaulyje, priimta Tautos vardu. Joje įtvirtintas principas, jog Konstituciją skelbia tauta, žmonijos istorijoje po to buvo pakartotas daugelį kartų, daugelio pasaulio valstybių konstitucijose³³. Šioje preambulėje, kaip ir daugelio šalių konstitucijose, išvardijami konstitucinio reguliavimo tikslai: laisvų valstijų sąjunga, teisingumas, rimtis šalyje, piliečių gerovė pripažįstamos konstitucinės santvarkos esminėmis vertybėmis, kurias užtikrinti turės viešoji valdžia³⁴.

Iš vadinamojo trečiojo konstitucijų raidos etapo, prasidėjusio po Antrojo pasaulinio karo ir pasibaigusio ties XX a. dešimtuju dešimtmečiu, paminėtinas ypatingą reikšmę konstitucionalizmo raidai turėjęs 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas taip pat turi įžanginę dalį. Taigi šioje preambulėje skelbiama: „*Suvokdama savo atsakomybę prieš Dievą ir žmones, įkvėpta noro tarnauti pasaulinei taikai, Vokiečių Tauta, kaip lygiateisė suvienytos Europos narė, remdamasi konstitucijos leidžiamąja valdžia, priėmė šį Pagrindinį Įstatymą. / Badeno-Viurtembergo, Bavarijos, Berlyno, Brandenburgo, Bremeno, Hamburgo, Heseno, Meklenburgo-Pomeranijos, Žemutinės Saksonijos, Šiaurės Reino-Vestfalijos, Reinlando-Pfalco, Saro, Saksonijos, Saksonijos-Anhalto, Šlezvigo-Holšteino ir Tiuringijos federalinių žemių vokiečiai laisvu apsisprendimu pasiekė Vokietijos vienybę ir laisvę. Todėl šis Pagrindinis Įstatymas galioja visai Vokiečių Tautai.*“³⁵

Pirmiausia reikia pasakyti, kad dabar galiojanti Pagrindinio Įstatymo preambulė skiriasi nuo tos, kuri buvo 1949 m. priimtame Pagrindiniame Įstatyme. Pokyčius lėmė Vokietijos Federacinės Respublikos ir Vokietijos Demokratinės Respublikos suvienijimas: preambulėje įtvirtintas raginimas laisvu apsisprendimu siekti Vokietijos vienybės ir laisvės buvo įgyvendintas. Nebeaktualios preambulės nuostatos 1990 m. rugpjūčio 31 d. Vokietijos suvienijimo sutarties³⁶ pagrindu buvo pakeistos.

31 *Užsienio šalių konstitucijos* (sud. Jarašiūnas, E.; Mesonis, G.). Mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 268.

32 Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija*. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 305.

33 Mesonis, G. Jungtinių Valstijų Konstitucija. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 35.

34 Jarašiūnas, E., *supra* note 6, p. 28.

35 *Užsienio šalių konstitucijos*, *supra* note 31, p. 40.

36 Vokietijos suvienijimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-15]. <<http://www.verfassungen.de/de/ddr/einigungsvertrag90-i.htm>>.

Taigi preambulės pirmajame sakinyje teigiama, kad vokiečių Tauta Pagrindinį Įstatymą priėmė suvokdama savo atsakomybę Dievui ir žmonėms. Tai, kad čia minimas Dievas, negali būti interpretuojama taip, jog Vokietijos Federacinė Respublika yra krikščioniška valstybė. Šia nuostata, bet kita ko, pabrėžiama, kad Konstitucijos leidėjas nėra absoliutaus Tautos suvereniteto reiškėjas, paneigiamas valstybės valdžios suabsoliutinimas bei pabrėžiama jos atsakomybė. Preambulės pirmajame sakinyje taip pat įtvirtinta, jog įkvėpta noro tarnauti pasaulinei taikai vokiečių Tauta, kaip lygiateisė suvienytos Europos narė, remdamasi konstitucijos leidžiamąja valdžia, priėmė Pagrindinį Įstatymą. Šia nuostata pirmiausia patvirtinama Vokietijos Federacinės Respublikos priklausomybė pasaulio tautų bendruomenei, ji gali būti suprantama ir kaip tarptautinio visų valstybių lygybės principo patvirtinimas. Noras tarnauti pasaulinei taikai čia siejamas su taikingumu, o tai detalizuojama Pagrindiniame Įstatyme. Preambulėje įtvirtinta, jog Pagrindinį Įstatymą priėmė vokiečių Tauta. Tačiau tai daugiau fikcija negu tikrovė, nes vokiečių Tauta dėl Pagrindinio Įstatymo priėmimo tiesiogiai niekada nebalsavo, o jį priėmė Parlamentinės tarybos narių dauguma bei federalinių žemių Tautos atstovybės. Tai, žinoma, nepaneigia jo legitimumo: Tautos veiksmai pasireiškia ne tik plebiscitiniais aktais, bet ir ją reprezentuojant. Istoriniu požiūriu tai taip pat reiškia, kad Pagrindinio Įstatymo turinį lėmė ne okupacinių jėgų diktatas, kad tai pirmiausia yra vokiečių Tautos sprendimas, nes Konstitucijos leidžiamoji valdžia priklausė Tautai.

Pagrindinio įstatymo 2 sakinyje įvardytos tos federalinės žemės, kurios Vokietijos suvienijimo metu sudarė Vokietijos Federacinę Respubliką, taip pat vadinamosios „naujosios“ federalinės žemės, kurios buvo buvusioje Vokietijos Demokratinės Respublikos teritorijoje. Kaip nurodoma preambulėje, šių federalinių žemių vokiečiai laisvu apsisprendimu pasiekė Vokietijos laisvę ir vienybę. Vokietijos vienybė čia suprantama kaip valstybės vienybė, t. y. išorinė vienybė, tačiau išorinė vienybė skatina ir vidinę vienybę, kuri apima ir teisinę vienovę bei ekonominę ir socialinę vienovę.

Preambulės trečiajame sakinyje nustatyta, kad Pagrindinis Įstatymas galioja visai vokiečių Tautai. Tai reiškia jo galiojimą vokiečiams Pagrindinio Įstatymo 116 straipsnio 1 dalies prasme. Etninės mažumos (tautinės grupės) Pagrindinio Įstatymo galiojimo požiūriu neišskiriamos. Taigi Pagrindinio Įstatymo preambulės turinį sudaro ne deklaratyvios, o pirmiausia politiniu ir teisiniu požiūriu reikšmingos nuostatos, kurios yra svarbios konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti. Kita vertus, pažymėtina ir tai, jog ir politinė, ir teisinė preambulės reikšmė, išdėstyta naujojoje redakcijoje, labai sumažėjo³⁷. Pagrindiniame Įstatyme nenumatyta jokių preambulės keitimo išimčių, 79 straipsnio 3 dalyje taip pat neminima, kad ji priskiriama toms nuostatoms, kurios iš viso negali būti keičiamos. Taigi Pagrindinio Įstatymo preambulė gali būti keičiama arba iš viso panaikinama Pagrindinio Įstatymo 79 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta tvarka.

Pasaulio konstitucionalizmo raidai labai reikšminga 1958 m. Prancūzijos V Respublikos Konstitucija, įtvirtinusi vadinamosios mišriosios (pusiau prezidentinės) valstybės

37 Plačiau žr.: von Münch, I.; Kunig, Ph. (Hrsg.). *Grundgesetz-Kommentar*. Band I (Präambel bis Art. 20), 4., neubearbeitete Auflage. München, 1992, S. 1–18; Jarass, H. D.; Pieroth, B. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: Kommentar*. 2. Auflage. München, 1992, S. 5–8.

valdymo modelį³⁸, taip pat pradedama preambule. Joje skelbiama: „*Prancūzijos liaudis iškilmingai skelbia savo ištikimybę žmogaus teisėms ir nacionalinio suvereniteto principams, tokiems, kokie jie buvo išdėstyti 1789 metų Deklaracijoje, patvirtinti ir papildyti 1946 metų Konstitucijos preambulėje. / Remdamasi šiais principais ir laisvo tautų apsisprendimo principu, Respublika siūlo užjūrio teritorijoms, reiškiančioms valią prisijungti prie jos, naujus institutus, grindžiamus bendru laisvės, lygybės ir brolybės idealu, skirtus jų demokratinei raidai skatinti.*“³⁹

Pirmiausia šios preambulės nuostatos atskleidžia, jog 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija ir 1946 m. Prancūzijos Konstitucijos preambulė yra sudėtinės 1958 m. Prancūzijos Konstitucijos dalys. 1946 m. Prancūzijos Konstitucijos preambulėje žmogaus teisės ir laisvės, skelbtos minėtoje Deklaracijoje, buvo ne tik patvirtintos, bet ir papildytos, įtvirtinant ekonominis, politinius ir teisinius principus. Būtent šios 1958 m. Konstitucijos preambulės nuostatos ir paaiškina, kodėl į Konstitucijos tekstą nebuvo iš naujo įrašytos žmogaus teisės ir laisvės⁴⁰.

XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje, žlugus totalitariniams režimams Vidurio ir Rytų Europoje, buvo priimta daug naujų konstitucijų. Nors kiekvienos šalies konstitucinis reguliavimas skiriasi, tačiau jos turi ir daug bendrų bruožų tiek struktūros, tiek turinio požiūriu. Daugelis šiuo laikotarpiu priimtų konstitucijų – 1991 m. Bulgarijos Respublikos, 1992 m. Estijos Respublikos, 1992 m. Čekijos Respublikos, 1992 m. Slovakijos Respublikos, 1997 m. Lenkijos Respublikos ir kt. – prasideda preambulėmis. Apžvelkime bent keletą šiuo laikotarpiu priimtų konstitucijų preambulių.

Štai 1992 m. Estijos Respublikos Konstitucijos⁴¹ preambulėje skelbiama⁴²: „*Reikšdama ryžtą ir tvirtą valią stiprinti ir plėtoti valstybę, sukurtą neprarandama Estijos tautos apsisprendimo teise ir paskelbtą 1918 m. vasario 24 dieną, pagrįstą laisvės, teisingumo ir teisės principais, užtikrinančią santarvę šalyje ir išorinę taiką, taip pat visuomenės pažangą ir visuotinę gerovę dabarties ir ateities kartoms, privalančią užtikrinti estų tautos ir kultūros išsaugojimą amžiams, Estijos tauta, vadovaudamasi 1938 metais įsigaliojusios Konstitucijos 1 straipsniu, 1992 metų birželio 28 dieną referendumu priėmė šią Konstituciją.*“

1992 m. Čekijos Respublikos Konstitucija⁴³ pradedama tokia preambule⁴⁴: „*Mes, Čekijos Respublikos gyventojai Čekuose, Moravijoje ir Silezijoje, / Nepriklausomos*

38 Plačiau žr.: Kavoliūnienė, I.; Vainiūtė, M. Prancūzijos V Respublikos valdymo modelis – mišrios (pusiau prezidentinės) respublikos etalonas. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3), p. 1047–1071.

39 *Užsienio šalių konstitucijos*, supra note 31, p. 7.

40 Jarašiūnas, E. V Prancūzijos Respublikos Konstitucija (Prancūzijos 1958 m. Konstitucija). Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 57.

41 *Užsienio šalių konstitucijos*, supra note 31, p. 161.

42 Apie Estijos Respublikos Konstituciją plačiau žr.: Butvilavičius, D. Estijos Respublikos 1992 m. Konstitucija. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 273–301.

43 Čekijos Respublikos Konstitucija [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-15]. <<http://www.verfassungen.eu/cz/verf93-i.htm>>.

44 Apie Čekijos Respublikos Konstituciją plačiau žr.: Mesonis, G. Čekijos Respublikos konstitucinė sąranga. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 183–206.

Čekijos valstybės atkūrimo metu, / ištikimi visoms geroms senovės Čekijos Karalystės valstybingumo ir Čekoslovakijos valstybingumo tradicijoms, / apsisprendę sukurti, puoselėti ir vystyti Čekijos Respubliką nepaliečiama žmogiškojo garbingumo ir laisvės dvasia / kaip lygiateisių, laisvų gyventojų, kurie suvokia savo pareigas kitam ir atsakomybę prieš visus, valdžia, kaip laisva ir demokratiška valstybė, grįsta žmogaus teisių pagarba ir pilietinės visuomenės principais, kaip europietišką ir pasaulio demokratiją šeimos dalis, / apsisprendę kartu saugoti ir vystyti paveldėtą gamtos ir kultūrinį, materialųjį bei dvasinį turtą, / apsisprendę vadovautis visais patvirtintais teisėtos valstybės principais, / per savo laisvai išrinktus atstovus priimame šią Čekijos Respublikos Konstituciją.“

Apimties požiūriu viena ilgiausių⁴⁵ iš visų Europos valstybių konstitucijų – 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucija, susidedanti iš preambulės,⁴⁶ trylikos skyrių, kurie apima 243 straipsnius⁴⁷. Apimties požiūriu įspūdinga ir šios Konstitucijos preambulė: „*Rūpinamiesi mūsų Tėvynės būtimi ir ateitimi, 1989 metais atgavę galimybę suvereniai ir demokratiškai spręsti jos likimą, mes, Lenkijos Tauta – visi Respublikos piliečiai, tiek tikintys Dievą – tiesos, teisingumo, gėrio ir grožio šaltinį, tiek neišpažįstantys šio tikėjimo, o šias universalias vertybes kildinantys iš kitų šaltinių, lygūs teisėmis ir pareigomis bendram gėriui – Lenkijai, dėkingi mūsų protėviams už jų darbą, kovą už nepriklausomybę, kainavusią didžiules aukas, už kultūrą, pagrįstą krikščioniškuoju Tautos palikimu ir visuotinėmis vertybėmis, tęsdami geriausias Pirmosios ir Antrosios Respublikų tradicijas, įpareigoti ateities kartoms perduoti viską, kas vertinga įgyta per daugiau nei tūkstantį metų, susiję bendrumo saitais su mūsų tėvynainiais, išsklaidytais po pasaulį, suvokdami būtinybę bendradarbiauti su visomis šalimis Žmonijos Šeimos gerovės vardan, prisimindami karčių praeities patirtį, kai pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės mūsų Tėvynėje buvo pažeidžiamos, trokšdami visiems laikams garantuoti pilietines teises ir užtikrinti sąžiningą bei veiksmingą viešųjų institucijų veiklą, jausdami atsakomybę Dievui arba savo sąžinei, priimame Lenkijos Respublikos Konstituciją, kaip pagrindinę valstybės teisę, pagrįstą pagarba laisvei ir teisingumui, valdžių bendradarbiavimu, visuomenės dialogu ir subsidiarumo principu, stiprinančiu piliečių ir jų bendrijų teises. / Visus, kas Trečiosios Respublikos gerovei taikys šią Konstituciją, kviečiame tai daryti rūpinantis, kad būtų išsaugotas prigimtinis žmogaus orumas, jo teisė į laisvę ir pareiga būti solidariam su kitais, o pagarbą šiems principams laikyti nepajudinamu Lenkijos Respublikos Pagrindu.“*

Pirmiausia pabrėžtina tai, kad ir Estijos Respublikos Konstitucija, ir Čekijos Respublikos Konstitucija, ir Lenkijos Respublikos Konstitucija, kaip ir pirmoji pasaulio konstitucija – JAV Konstitucija – yra skelbiamos šių valstybių tautų vardu. Preambulėse atsispindi jų priėmimo būdas: Estijos ir Lenkijos konstitucijos priimtose referendumu, o

45 Apimties požiūriu ilgesnė tik Portugalijos Konstitucija, kurioje – net 299 straipsniai.

46 Nurodoma, kad dėl šios Konstitucijos preambulės buvo ilgai diskutuota, ypač dėl religinių įsitikinimų formuluočių. Pasirinkus kompromisinį variantą, *invocatio Dei*, skirtingai nei 1781 m. ir 1921 m. konstitucijose, vis dėlto buvo atsisakyta. Žr.: Banaszak, B.; Milej, T. *Polnisches Staatsrecht*. Band 20. Warszawa, 2009, S. 15.

47 Plačiau žr.: Staugaitytė, V. Lenkijos Respublikos 1997 m. Konstitucija. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 287–326.

Čekijos konstituciją šios šalies gyventojai priėmė „per savo laisvai išrinktus atstovus“, taigi ją priėmė šalies parlamentas. Kitas svarbus tipiškas šių preambulių bruožas yra tai, kad jose siekiama pabrėžti savo šalies valstybingumo tęstinumą. Kaip ir Lietuva, taip ir dauguma šio regiono šalių istorijoje patyrė sunkių netekčių, valstybės tai pranykdavo per ilgas kovas, tai, susiklosčius palankiai situacijai, vėl atgydavo. Todėl istoriniai ekskursai konstitucijų preambulėse nėra atsitiktiniai. Ir toks siekis pabrėžti valstybingumo tradiciją yra suprantamas⁴⁸.

Paminėtinas ir kitas svarbus momentas – tai vertybių įvardijimas šiose preambulėse, kuriomis atkurtą valstybių tautos remiasi, ir tikslai, kurių siekiama. Tos vertybės ir tikslai – tai laisvės, teisingumo, demokratijos, pilietinės visuomenės principai, pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsauga, santarvė, taika, visuomenės pažanga, visuotinė gerovė, valstybės stiprinimas ir kt.

Ir baigiant atkreiptinas dėmesys į tai, kad, nepaisant kai kurių individualių ypatumų, daugumai konstitucijų būdingas oficialiųjų raštų stilius. Preambulių stilius jau kitoks. Siekiant tam tikro emocinio poveikio, jose vartojamas vadinamasis aukštasis stilius, jos suformuluotos nesilaikant juridinės technikos reikalavimų. Rašant tokiu stiliumi, sukuriama didingumas, jausmingumas, pakilumas ir kiti panašūs emociniai atspalviai.

Išvados

1. Įvadine dalimi – preambule – prasideda daugelio valstybių konstitucijos. Tik kai kurių šalių (pvz., Norvegijos, Nyderlandų, Belgijos, Italijos, Graikijos) konstitucijos preambulės neturi. Pambulė laikytina neatsiejama oficialaus konstitucijos teksto dalimi.

2. Pambulėse atsispindi konstitucijų priėmimo istorinės aplinkybės, išvardijami konstitucinio reguliavimo tikslai, vertybės, kurių siekiama, fiksuojami svarbiausi politikos principai ar net skelbiamos pagrindinės teisės, laisvės ir kt. Dažnai preambulės atskleidžia konstitucijų priėmimo būdą.

3. Pambulė yra svarbi konstitucijos struktūrinė dalis, padedanti suprasti nustatytą konstitucinį reguliavimą. Pambulėse įtvirtinti principai gali būti laikomi svarbiais argumentais konstitucinės justicijos institucijoms sprendžiant klausimą, ar ginčijamas įstatymas, kitas teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai. Interpretuojant ir taikant konstituciją kaip vientisą aktą, jos atskirus skirsnius, straipsnius ar tam tikras nuostatas, būtina atsižvelgti ir į preambulės turinį, nes jokia Konstitucijos teksto dalis negali būti aiškinama taip, kad prieštarautų preambulės teiginiams, jų dvasiai.

4. Pambulė – tai ne vien politinio, ideologinio ar filosofinio pobūdžio kategorija, ji neabejotinai turi ir teisinį krūvį, taigi jai pripažįstama norminė reikšmė. Paprastai konstitucijose nenumatyta ypatinga jų preambulių keitimo tvarka.

5. Konstitucijų preambulėms būdingas vadinamasis aukštasis stilius, paprastai jos suformuluotos nesilaikant juridinės technikos reikalavimų. Tuo jos skiriasi nuo kitų

48 Jarašiūnas, E. Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste. *Jurisprudencija*. 2002, 30(22): 52.

konstitucinių nuostatų, kurios dažniausiai išdėstytos oficialiųjų raštų stiliumi pagal tam tikras juridinės technikos taisykles.

Literatūra

- 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos Respublikos Auksčiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
- Andriulis, A., et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
- Banaszak, B.; Milej, T. *Polnisches Staatsrecht*. Band 20. Warszawa, 2009.
- Birmontienė, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2011.
- Butvilavičius, D. Estijos Respublikos 1992 m. Konstitucija. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinę reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
- Jarass, H. D.; Pieroth, B. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: Kommentar*. 2. Auflage. München, 1992.
- Jarašiūnas, E. Daugybė šiuolaikinės konstitucijos veidų: bendri ir individualūs bruožai. Iš: *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
- Jarašiūnas, E. V Prancūzijos Respublikos Konstitucija (Prancūzijos 1958 m. Konstitucija). Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinę reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
- Jarašiūnas, E. Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste. *Jurisprudencija*. 2002, 30(22).
- Jovaišas, K. (ats. red.). *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000.
- Kavoliūnienė, I.; Vainiutė, M. Prancūzijos V Respublikos valdymo modelis – mišrios (pusiau prezidentinės) respublikos etalonas. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3).
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 9-199.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 88-2724.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 metų pavyzdžio banderolių tabako gaminiais ir alkoholiniais gėrimais ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 17-419.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7

- straipsnio 2 dalies atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 5-143.
- Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija*. Vilnius: Justitia, 2005.
- Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija*. Ant-rasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.
- Mesonis, G. Čekijos Respublikos konstitucinė sąranga. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
- Mesonis, G. Jungtinių Valstijų Konstitucija. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
- Sinkevičius, V. *Parlamento teisės studijos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
- Staugaitytė, V. Lenkijos Respublikos 1997 m. Konstitucija. Iš: *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Užsienio šalių konstitucijos* (sud. Jarašiūnas, E.; Mesonis, G.). Mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
- Vainiūtė, M. Lietuvių kalbos kaip valstybinės konstitucinis statusas: pagrindiniai aspektai. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122).
- Vaitiekienė, E.; Mesonis, G. *Lyginamoji konstitucinė teisė*. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2011.
- Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: leidykla „Žodynas“, 2007.
- von Münch, I.; Kunig, Ph. (Hrsg.). *Grundgesetz-Kommentar*. Band I (Präambel bis Art. 20), 4., neubearbeitete Auflage. München, 1992.

THE PREAMBLE OF THE CONSTITUTION: THE KEY TO UNDERSTANDING THE CONSTITUTIONAL REGULATORY SYSTEM

Milda Vainiūtė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *While analysing constitutions of various countries in the legal literature, usually not only the form and the content but also the structure of the constitution is discussed. The structure of the constitution is an internal organisational order of the norms of the constitution. Although every state has a unique structure of their constitution, however, certain regularities can be discerned. The analysis of the structure of various constitutions leads to a conclusion that normally each constitution consists of the following standard structural parts: the preamble, the main part, the final, transitional or additional provisions, in some constitutions there can also be annexes.*

The article ascertains that most of the constitutions begin with the introductory part, the preamble. Only the constitutions of several countries (e.g. Norway, the Netherlands, Belgium, Italy, Greece) contain no preamble. After analysing the preambles of the Lithuanian Constitutions adopted in 1918-1940, the Lithuanian Constitution of 1992, the Constitution of the United States of America of 1787, the Constitution of Federal Republic of Germany

of 1949, and the constitutions of several Central and Eastern European countries (the Constitution of the Republic of Estonia of 1992, the Constitution of Czech Republic of 1992 and the Constitution of the Republic of Poland of 1997) it is stated that a preamble is considered as an inseparable part of an official text of a constitution. The preamble reflects the historical context and the circumstances of the adoption of a constitution, names the goals of the constitutional regulation, fortifies the values to be attained, declares the key political principles or even the fundamental human rights and freedoms, etc. Often the preamble reveals the methods of adoption of a constitution. The preamble is an important structural part of the constitution that helps to understand the established constitutional regulation. The principles enshrined in it can be considered as significant argument for the constitutional justice institutions while solving the case of whether the law or any other legal act in question contradicts with the constitution. While interpreting and applying the constitution as a single act, its separate sections, clauses or certain provisions it is necessary to take the content of the preamble into account, since no text of the constitution shall be interpreted in a way to contradict the statements of the preamble and its spirit. The preamble is not only a category of a political, ideological or philosophical nature, it undoubtedly has the legal burden, therefore it is considered to have legal validity. Constitutions usually do not contain any particular preamble amendment procedures. The preambles are characterised to have the so-called higher style; they are usually formulated not in compliance with the requirements of legal technique. Therefore, they differ from other constitutional provisions that are usually set out in official writing style according to certain rules of legal technique.

Keywords: constitution, structure, introductory part, preamble.

Milda Vainiutė, Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: lyginamoji konstitucinė teisė, parlamento konstitucinis statusas, vykdomosios valdžios institucijų konstitucinis statusas, valstybės forma, žmogaus teisės.

Milda Vainiutė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, Professor. Research interests: comparative constitutional law, constitutional status of the legislative power, constitutional status of the executive power, form of government, human rights.

